Пригода в "Бузковій хижі" [42]

1. Дивовижна пригода з містером Джоном Скоттом Еклсом

Як зазначено в моїх нотатках, це сталося похмурого, вітряного дня наприкінці березня 1892 року. Коли ми сиділи за сніданком, Холмс одержав телеграму й одразу ж написав відповідь. Він не сказав нічого, але думка про цю справу його не полишала: смокчучи свою люльку, він замріяно стояв біля каміна і вряди-годи позирав на телеграму. Аж раптом обернувся до мене з лукавим блиском в очах.

— Гадаю, Ватсоне, вас можна вважати літератором, — сказав він. — Як би ви розтлумачили слово "гротескний"?

— Дивовижний, чудернацький, — озвався я.

Почувши моє пояснення, він похитав головою.

— Тут ідеться про щось більше, — сказав він, — тут якийсь прихований натяк на щось трагічне й жахливе. Якщо ви пригадаєте деякі зі своїх оповідок, якими лякаєте довірливу публіку, то зрозумієте, як часто гротеск приховує в собі злочин. Згадайте-но оту історійку про "Спілку рудих". Спочатку то був чистісінький гротеск, а закінчилося все відчайдушною спробою пограбування. Або інше — отой найгротескніший випадок із п’ятьма помаранчевими зернятками, що приховував у собі змову вбивць. Тож для мене це тривожне слово.

— А хіба воно є в телеграмі? — спитав я.

Він прочитав телеграму вголос:

"Зі мною щойно сталась неймовірна і гротескна історія. Чи можу я порадитися з вами?

Скотт Еклс,

Черинґ-Крос, поштове відділення".

— Це чоловік чи жінка? — запитав я.

— Звичайно ж, чоловік. Жодна жінка не надіслала б телеграми, заплативши за відповідь. Вона прийшла б сама.

— Ви приймете його?

— Любий мій Ватсоне, адже ви знаєте, як я нудьгую відтоді, як ми запроторили за ґрати полковника Каразерса. Мій мозок, наче перегрітий мотор, виходить із ладу, коли не виконує належної роботи. Життя стало нудним, у газетах порожньо, ризик та романтика цілком зникли зі злочинного світу. А ви ще й питаєте, чи готовий я взятися за нову справу, хай навіть найбуденнішу? А ось, якщо я не помиляюсь, і наш клієнт.

Зі сходів долинули неквапливі кроки, й за хвилину до кімнати ступив високий, міцний чоловік із сивими бакенбардами. Він виглядав урочисто й поважно. Суворі риси обличчя й деяка манірність свідчили про всю історію його життя. В усьому, від гетрів до окулярів у золотій оправі, це був зразковий консерватор, парафіянин та громадянин, вірний усталеним звичаям. Але якась дивовижна подія позбавила його природженого спокою й залишила по собі помітні сліди — скуйовджене волосся, розчервонілі сердиті щоки та схвильовані, збуджені рухи. Він негайно взявся до справи.

— Зі мною сталося щось неймовірне й дуже неприємне, містере Холмсе, — почав він. — Ніколи в житті я не потрапляв у таку халепу. Це

щось украй непристойне... і вкрай обурливе. Я мушу просити у вас хоч якогось пояснення! — Він важко дихав і роздратовано пихкотів.

— Прошу сідати, містере Скотте Еклсе, — заспокійливо мовив Холмс. — По-перше, дозвольте спитати: чому ви звернулися саме до мене?

— Розумієте, сер, ця справа не з тих, що стосуються поліції. До того ж, коли ви почуєте всі подробиці, то, звичайно ж, погодитесь, що залишити все так, як є, я не міг. Приватні детективи — це люди, до яких я не маю жодної симпатії, та, почувши ваше ім’я...

— Зрозуміло. Але, по-друге, чому ви не прийшли одразу ж?

— Що ви маєте на увазі?

Холмс позирнув на годинник.

— Зараз чверть на третю, — мовив він. — Вашу телеграму надіслано о першій. Але водночас, поглянувши на ваш одяг і туалет, неважко помітити, що всі ці негаразди почалися у вас із першої ж миті вашого пробудження.

Наш клієнт пригладив своє нечесане волосся й провів рукою по неголеному підборіддю:

— Ваша правда, містере Холмсе. Я й не подумав про свій туалет. Я був уже й радий, що вибрався з того дому. А потім бігав по довідки, перш ніж прийти до вас. Я, до речі, ходив до житлових агентів, і вони сказали, що містер Ґарсія завжди платив вчасно і з "Бузковою хижею" все було гаразд...

— Стривайте, стривайте, сер, — посміхаючись, мовив Холмс. — Ви зовсім як мій друг, доктор Ватсон, що має погану звичку розповідати про свої пригоди з кінця. Зосередьте, будь ласка, свої думки і розкажіть мені

до ладу: що то були за події, які погнали вас, нечесаного й неголеного, в незашнурованих черевиках і розстебнутому жилеті, шукати поради й допомоги.

Наш клієнт понуро оглянув свій не дуже пристойний туалет.

— Звичайно, це вельми прикро, містере Холмсе. Я за все своє життя ніколи не дозволив би собі такого. Але я розповім вам про цей випадок, і коли ви мене вислухаєте, то, я певен, пробачите...

Проте його розповідь було перервано з самого початку. З передпокою долинув гомін, і місіс Хадсон, відчинивши двері, провела до кімнати двох міцних, виструнчених по-військовому джентльменів, одного з яких ми чудово знали, — то був інспектор Ґреґсон із Скотленд-Ярду, бадьорий, хоробрий і досить тямущий службовець. Він потис нам руки й відрекомендував свого товариша як інспектора Бейнса з Суррейської поліційної управи.

— Ми полюємо разом, містере Холмсе, і слід привів нас сюди, — він поглянув своїми бульдожачими очима на нашого відвідувача. — То це ви містер Джон Скотт Еклс із Попем-Хавса в Лі?

— Так, я.

— Ми сьогодні стежимо за вами з самого ранку.

— Вас вивела на слід телеграма? — мовив Холмс.

— Саме так, містере Холмсе. Ми почали з поштового відділення в Черинґ-Кросі й добралися сюди.

— Але навіщо ви розшукуєте мене? Чого ви хочете?

— Нам треба почути від вас, містере Скотте Еклсе, все про події, що останньої ночі призвели до смерті містера Алойзіуса Ґарсії з садиби "Бузкова хижа" біля Ешера.

Наш клієнт сидів із застиглими очима, з його приголомшеного обличчя миттю зник рум’янець.

— Смерть? Ви хочете сказати, що він помер?

— Так, сер, він помер.

— Але як? Нещасний випадок?

— Убивство. Справжнісіньке вбивство.

— Боже милий! Це жахливо. Ви гадаєте... ви гадаєте, що в цьому винен я?

— В кишені небіжчика знайдено ваш лист, із якого ми й дізналися про те, що ви мали намір провести цю ніч у нього вдома.

— Я так і зробив.

— Авжеж? Ви так і зробили?

З’явився бланк офіційного протоколу.

— Зачекайте, Ґреґсоне, — мовив Шерлок Холмс. — Усе, що вам треба, — це свідчення, чи не так?

— Але я мушу попередити містера Скотта Еклса, що всі його слова можуть бути використані проти нього.

— Містер Еклс саме й збирався розповісти нам про цю сумну подію, коли ви увійшли до кімнати... Гадаю, Ватсоне, бренді з содовою йому не зашкодить. А тепер, сер, раджу вам не звертати уваги на те, що слухачів побільшало, і вести свою розповідь саме так, як вели б її, якби нас не перервали.

Наш відвідувач ковтнув бренді, і на його обличчі знову спалахнув рум’янець. Недовірливо позирнувши в бік поліційного протоколу, він одразу ж розпочав своє незвичайне свідчення.

— Я нежонатий, — мовив він, — але вдачу маю компанійську, і в мене багато друзів. Серед них і родина колишнього броваря Мелвіла, що мешкає в садибі "Мармуровий палац" у Кенсинґтоні. За обідом у них я кілька тижнів тому познайомився з молодим чоловіком на ім’я Ґарсія. Як я зрозумів, він був іспанець і мав якісь зв’язки з посольством. Він чудово розмовляв по-англійському, відзначався бездоганними манерами й був, напевно, найгарнішим чоловіком з усіх моїх знайомих.

Між нами — цим молодиком та мною — якось одразу зав’язалася дружба. Він, здавалося, з самого початку перейнявся до мене повагою і наступного ж дня після нашої зустрічі відвідав мене в Лі. Відвідав раз, потім ще раз — і врешті скінчилося тим, що він запросив мене погостювати кілька днів у його садибі "Бузкова хижа" між Ешером та Оксшотом. Учора ввечері, виконуючи свою обіцянку, я поїхав до Ешера.

Він розповідав мені про свою садибу, перш ніж я прибув туди. Він жив з відданим слугою, своїм співвітчизником, добрим помічником в усьому. Цей чолов’яга розмовляв по-англійському й відав усім господарством. І ще, казав він, у нього є чудовий кухар-мулат, якого він підібрав під час своїх мандрівок; цей кухар може приготувати якнайкращий обід. Пам’ятаю, як він зауважив, що таку дивовижну садибу важко знайти в самому серці Суррею, і я з тим погодився, хоч вона виявилась набагато дивовижнішою, ніж я гадав.

Я прибув туди — це десь за дві милі на південь від Ешера. Будинок, зовні досить незвичайний, стояв віддалік від дороги: до нього вела звивиста алея, оточена високим вічнозеленим чагарником. То була старезна будівля, вкрай занедбана. Коли мої речі вивантажили на порослу травою доріжку перед вицвілими, заляпаними дощем дверима, мене взяв сумнів, чи мудро я вчинив, приїхавши в гості до людини, яку так мало ще знаю. Однак господар сам відчинив двері й люб’язно мене привітав. Тоді мене доручили лакеєві — похмурому смаглявому типові, що підхопив мою валізу й провів мене до спальні. Увесь будинок виглядав якось понуро. Обідали ми наодинці, й хоча господар без упину намагався розважити мене, думки його, здавалося, блукали десь далеко, і говорив він так бурхливо й недоладно, що я ледве його розумів. Він безперервно тарабанив пальцями по столу, кусав нігті й виявляв усілякі інші ознаки нервового збудження. Обід був ані добре зварений, ані добре поданий, а присутність мовчазного лакея нітрохи цьому не зараджувала. Можу вас запевнити, що мені того вечора не раз хотілося вигадати якийсь поважний привід, щоб повернутися до себе в Лі.

Мені, щоправда, пригадується одна річ, яка, можливо, стосується тієї справи, що її ви розслідуєте, джентльмени. Тоді я не звернув на неї уваги. Десь наприкінці обіду слуга приніс лист. Я помітив, що господар, прочитавши його, став ще неуважнішим і дивакуватішим, ніж був перед тим. Він припинив розмову навіть для годиться, лише сидів, занурений у свої думки, й курив увесь час цигарки, однак про зміст того листа не сказав нічого. Об одинадцятій я радо пішов спати. Трохи згодом Ґарсія зазирнув до мене — в моїй кімнаті було вже темно — й спитав, чи я йому не дзвонив. Я відповів, що ні. Він попросив вибачення за те, що потурбував так пізно, й додав, що вже близько першої години ночі. Після того я одразу заснув і міцно спав цілу ніч.

Тепер я переходжу до найдивовижнішого в своїй розповіді. Коли я прокинувся, надворі давно вже розвиднілось. Я поглянув на годинник — було близько дев’ятої. Я настійливо просив розбудити мене о восьмій і був просто вражений такою недбалістю. Я підхопивсь і подзвонив до слуги — він не з’явився. Подзвонив ще раз — так само ніхто не озвався.

Тоді мені спало на думку, що дзвоник зіпсований. Я похапцем одягнувсь і роздратовано побіг униз, щоб попросити літепла. Уявіть собі моє здивування, коли там я теж нікого не побачив. Я побіг до передпокою, подзвонив — ніякої відповіді. Тоді я став бігати по кімнатах — усюди було порожньо. Мій господар увечері показав мені свою спальню, і я постукав туди. Ніхто не озвався. Я натиснув на клямку і увійшов. Кімната була порожня, в ліжку так ніхто, здається, й не спав. Ґарсія зник разом з усіма! Іноземець-господар, іноземець-лакей, іноземець-кухар — усі зникли протягом ночі. Так закінчився мій візит до "Бузкової хижі".

Шерлок Холмс потирав руки й тихо сміявся, подумки додаючи цей химерний випадок до свого зібрання дивовижних пригод.

— З вами сталося, як я зрозумів, щось абсолютно незвичайне, — зауважив він. — Дозвольте запитати, сер, що ви вчинили далі?

— Я був розлючений. Спершу мені здалося, що я став жертвою безглуздого жарту. Я спакував свої речі, грюкнув за собою дверима й подався до Ешера. Там я завітав до братів Аллен — головних земельних агентів у селі — й дізнався, що віллу було орендовано через їхню фірму. Навряд чи така витівка, гадав я, була потрібна для того, щоб насміятися з мене, отже, насправді вона мала на меті щось інше, — можливо, ухилитись від сплати оренди. Адже тепер кінець березня, наближається термін квартальної сплати. Проте ця моя думка не справдилась. Агент подякував мені за обачність, але сказав, що оренду було сплачено наперед. Тоді я повернувся до Лондона й пішов до іспанського посольства. Там про Ґарсію ніхто не знав. Відвідавши Мелвіла, в домі якого мене познайомили з Ґарсією, я переконався, що той знає про нього ще менше, ніж я сам. Нарешті, діставши вашу відповідь на свою телеграму, я звернувся до вас, бо чув, що ви — та людина, яка може дати пораду на будь-який випадок, хоч і найважчий. Але тепер, містере інспекторе, з того, що ви повідомили, коли увійшли до цієї кімнати, я зрозумів, що ця історія має продовження і що сталася якась трагедія. Можу запевнити вас, що кожне моє слово — чиста правда і я більше

нічого не знаю про долю цієї людини, крім того, що розповів вам. Я бажаю тільки одного — допомогти законові, чим тільки зможу.

— Я певен у цьому, містере Скотте Еклсе, цілком певен, — мовив інспектор Ґреґсон якнайлагіднішим голосом. — Можу відзначити, що вся ваша розповідь цілковито відповідає фактам, які ми встановили. Наприклад, щодо того листа, який надійшов під час обіду. Ви часом не помітили, що з ним сталося?

— Так. Ґарсія згорнув його й кинув у вогонь.

— Що ви про це скажете, містере Бейнсе?

Сільський детектив був міцний, гладкий, рум’яний чоловік; його обличчя здавалося б зовсім простим, якби не надзвичайно яскраві очі, що ховалися в глибокій западині між бровами й щоками. Він з усмішкою видобув з кишені скручений вицвілий папірець.

— Камінні ґратці стоять там на підставці, й він промахнувся. Я дістав папір з-під тієї підставки. Він навіть не обгорів.

Холмс поблажливо всміхнувся:

— Ви мусили якомога старанніше обшукати весь будинок, щоб знайти цей єдиний уцілілий папірець.

— Я так і зробив, містере Холмсе. Це моє правило. Прочитати його, містере Ґреґсоне?

Лондонець кивнув.

— Написано на звичайному жовтавому папері без водяних знаків. Чвертка аркуша, відрізана короткими ножицями — двома надрізами.

Лист було складено втричі й запечатано пурпуровим сургучем, який накапали поспіхом і притисли якимось овальним предметом. Адресовано містерові Ґарсії, "Бузкова хижа". В листі мовиться:

"Наші власні кольори — зелений і білий. Зелений — відчинено, білий — зачинено. Головні сходи, перший коридор, сьомі двері праворуч, зелене сукно. Хай Бог боронить вас. Д."

Почерк жіночий, писано гострим пером, але адресу виводили або іншим пером, або іншою рукою. Тут почерк, як бачите, жирніший і чіткіший.

— Вельми цікавий лист, — зауважив Холмс, оглянувши папірець. — Мушу похвалити вас, містере Бейнсе, за таку увагу до деталей. Додам лише кілька незначних зауважень. Овальний предмет — це, безперечно, запонка: що іще може мати таку форму? Ножиці були криві, для нігтів. Хоч які короткі ці два надрізи, ви можете виразно побачити однаковий легенький вигин на кожному з них.

Сільський детектив усміхнувся.

— Я гадав, що видобув з цього папірця все, що міг, але тепер бачу, що там зосталось іще дещо, — мовив він. — Правду кажучи, я нічого не можу зрозуміти з цього листа, хіба те, що там затівалася якась змова і до справи, як завжди, причетна жінка.

Поки тривала ця розмова, містер Скотт Еклс крутився в своєму кріслі.

— Я радий, що ви знайшли цей папірець, адже він підтверджує мою розповідь, — сказав він. — Але дозвольте нагадати вам, що я й досі нічого не почув ані про те, що сталося з містером Ґарсією, ані про те, куди поділася вся челядь.

— Щодо Ґарсії, — мовив Ґреґсон, — то тут відповідь проста. Його знайшли мертвим цього ранку на Оксшотському вигоні, за милю від дому. Йому розвалили голову, — били, мабуть, лантухом з піском або чимось подібним, що не ранить, а скоріше розчавлює тіло. Місце там глухе, за чверть милі навколо немає жодного будинку. Він упав одразу після першого удару, завданого, очевидно, ззаду, але потім небіжчика довго товкли вже мертвого. Напад було скоєно в страшній люті. Ніяких слідів, ніякого ключа до розшуку злочинців.

— Його пограбовано?

— Ні, жодної ознаки пограбування.

— Дуже сумно. Сумно й жахливо, — плаксиво промовив Скотт Еклс. — Та яке це горе для мене! До чого тут я, коли мій господар вийшов уночі погуляти й спіткав свій кінець? Але мене чомусь втягли в цю історію!

— Все дуже просто, сер, — відповів інспектор Бейнс. — Єдиним документом, який знайшли в кишені небіжчика, був ваш лист, де йшлося про те, що ви маєте намір приїхати до нього й заночувати — якраз у ніч його смерті. З конверта ми довідались ім’я та адресу померлого. Було вже по дев’ятій, коли ми прибули до його будинку, однак не знайшли там ані вас, ані когось іншого. Я послав до містера Ґреґсона телеграму з проханням розшукати вас у Лондоні, поки я оглядатиму "Бузкову хижу". Далі поїхав до міста, зустрів містера Ґреґсона — і ось ми тут.

— Гадаю, — мовив, підводячись, Ґреґсон, — що нам слід оформити цю справу офіційно. Ви повинні піти разом з нами до поліції, містере Скотте Еклсе, й ми запишемо ваші свідчення.

— Звичайно, піду! Але я не відмовляюсь і від ваших послуг, містере Холмсе. Не обмежуйте себе ані у витратах, ані в праці, аби лише докопатися до істини.

Мій друг обернувся до сільського інспектора:

— Сподіваюсь, містере Бейнсе, ви нічого не матимете проти нашого з вами співробітництва?

— Вважатиму за честь, сер.

— Досі ви діяли швидко і розумно в усьому. Дозвольте спитати, чи є якісь відомості про те, коли той чоловік зустрів свою смерть?

— Близько першої години він мав уже бути мертвим. О першій саме пішов дощ, а смерть настала, безперечно, ще до того.

— Але ж це неможливо, містере Бейнсе! — вигукнув наш клієнт. — Голос його не сплутаєш ні з чиїм! Ладен заприсягтися, що о першій годині він розмовляв зі мною в моїй спальні!

— Цікава річ, проте не така вже й неможлива, — мовив, усміхнувшись, Холмс.

— Ви знайшли ключ? — спитав Ґреґсон.

— Ця справа не дуже заплутана, хоч і має кілька нових прикметних рис. Треба зібрати ще деякі відомості, перш ніж я дозволю собі висловити про неї остаточну думку. До речі, містере Бейнсе, чи не знайшли ви, оглядаючи будинок, ще якихось цікавих речей, окрім цього папірця?

Детектив подивився на мого друга якимись дивними очима.

— Так, — сказав він, — там були дві чи три вельми цікаві речі. Може, коли я впораюся зі справами в поліції, ви поїдете зі мною туди й скажете, що ви про це думаєте?

— Я до ваших послуг, — відповів Шерлок Холмс і подзвонив. — Місіс Хадсон, проведіть джентльменів і пошліть хлопця з цією телеграмою на пошту. Маєте п’ять шилінгів на відповідь.

Коли наші відвідувачі пішли, ми деякий час сиділи мовчки. Холмс жадібно курив, звівши брови над своїми проникливими очима й виставивши голову вперед у звичайному напруженні думки.

— Отже, Ватсоне, — спитав він, несподівано обернувшись до мене, — що ви про все це скажете?

— Про цю витівку зі Скоттом Еклсом не скажу нічого.

— А про злочин?

— Ну, якщо всі, хто мешкав разом з господарем, зникли, то я міг би сказати, що вони якимось чином причетні до вбивства і втекли від правосуддя.

— Так, цілком можливо. Але якщо на це пристати, надто дивним видаватиметься те, що двоє змовників-служників вчинили напад на господаря саме тоді, коли в нього був гість. Вони могли б спокійно покінчити з ним будь-якої іншої ночі.

— То чому ж вони втекли?

— Отож. Чому вони втекли? Це суттєвий факт. Інший суттєвий факт — дивовижна пригода з нашим клієнтом Скоттом Еклсом. Невже, любий мій Ватсоне, це поза межами людської винахідливості — пояснити зв’язок між цими двома суттєвими фактами? Якщо до них пощастить додати ще й отой таємничий лист із химерними фразами, тоді все це можна прийняти як тимчасове припущення. Коли ж свіжі факти, додані до вже відомих нам, усі вкладуться в цю схему, то наше припущення може поступово перетворитися на розгадку.

— І яке ж наше припущення?

Холмс поринув глибше в крісло й напівзаплющив очі.

— Ви мусите погодитися, любий мій Ватсоне, що ніякого жарту тут немає. Тут затіяно серйозну справу, як з’ясувалося згодом, і те, що Скотта Еклса було запрошено до "Бузкової хижі", якнайтісніше пов’язано з нею.

— Але який тут може бути зв’язок?

— Ходімо крок за кроком. Одразу помітно, що в цій дивній і несподіваній дружбі між молодим іспанцем та Скоттом Еклсом є щось неприродне. Іспанець робить хід першим — їде до Еклса в гості, аж у протилежний кінець Лондона, притому наступного ж дня після першої їхньої зустрічі, й тримається його доти, доки той сам не приїздить до нього в Ешер. Чого він хотів від Еклса? Що Еклс міг дати йому? Я не бачу в цій людині нічого привабливого. Розуму він теж невеликого — нічого спільного з витонченою, жвавою латинською вдачею іспанця. Чому ж Ґарсія обирає з-поміж усіх інших людей саме його як особу, що найкраще підходить до його задуму? Чи має Еклс хоч якусь прикметну рису? Можна сказати, що так. Він — справжнісінький взірець британської доброчесності: саме така людина як свідок має викликати довіру в будь-якого іншого британця. Адже ви самі бачили, що жоден з наших інспекторів не висловив ані найменшого сумніву щодо його свідчень.

— Що ж він мав посвідчити?

— Щодо того, як це склалося, — нічого. А за будь-яких інших обставин — усе. Я гадаю, що було так.

— Звичайно, він міг би підтвердити алібі.

— Авжеж, любий Ватсоне, він міг би підтвердити алібі. Припустімо, що вся челядь у "Бузковій хижі" пов’язана якоюсь змовою. Замах — який завгодно — мав бути здійснений, скажімо, до першої години ночі. Цілком можливо, що годинники було підкручено, і коли Скотт Еклс збирався спати, була раніша пора, ніж він вважав. В усякому разі незаперечним є те, що коли Ґарсія навмисне зайшов до нього й сказав, що вже перша година, то насправді було близько дванадцятої. Якби Ґарсія з успіхом скінчив свою справу, хай хоч яка вона була, й повернувся до першої години, то мав би, безперечно, переконливу відповідь на всяке звинувачення — Скотт Еклс, як англієць бездоганної репутації, ладен був би заприсягтися на будь-якому суді, що обвинувачений увесь цей час перебував удома. Це дало б надію навіть у якнайгіршому випадку.

— Так, так, зрозуміло. А щодо втечі всіх інших?

— Я ще не зібрав усі факти, але гадаю, що навряд чи тут виникнуть якісь труднощі. Все ж таки було б помилкою щось припускати, перш ніж отримаєш усі відомості. Непомітно для самого себе починаєш підлаштовувати їх під свої висновки.

— А лист?

— Про що в ньому йшлося? "Наші власні кольори, зелений і білий". Щось начебто про перегони. "Зелений — відчинено, білий — зачинено". Це, безперечно, сигнал. "Головні сходи, перший коридор, сьомі двері праворуч, зелене сукно". Це — призначення місця зустрічі. Можливо, за всім цим криються ревнощі. В усякому разі, задум був небезпечний, інакше вона не додала б: "Хай Бог боронить вас". Підпис "Д." може навести на слід.

— Той чоловік, Ґарсія, був іспанець. "Д.", мабуть, означає "Долорес" — поширене в Іспанії жіноче ім’я.

— Добре, Ватсоне. Дуже добре, однак майже неймовірно. Іспанка писала б до іспанця по-іспанському. Цей лист могла написати тільки англійка. Тож нам залишається озброїтися терпінням і дочекатися, поки наш кмітливий інспектор прийде по нас. А тим часом подякуймо нашій щасливій долі, що на кілька годин врятувала нас від нестерпного тягаря нудьги.

Перш ніж наш суррейський інспектор повернувся, надійшла відповідь на Холмсову телеграму. Холмс прочитав її й хотів уже сховати до свого записника, але, напевно, помітив, як насторожилось моє обличчя. Усміхаючись, він перекинув телеграму мені.

— Ми обертаємось у найвищих світських колах, — зауважив він.

Телеграма містила перелік імен та адрес:

"Лорд Гарінґбі — "Міжгір’я". Сер Джордж Фоліот — "Оксшотські вежі". Містер Гайнс Гайнс, мировий суддя — "Парді-Плейс". Містер Джеймс Бейкер Вільямс — "Старий Фортонський палац". Містер Гендерсон — "Високий шпиль". Превелебний Джошуа Стоун — "Нижній Волслінґ".

— Цим і обмежується весь обшир наших дій, — мовив Холмс. — Немає сумніву, що й Бейнс, із своїм методичним розумом, обрав такий самий спосіб.

— Я не все тут розумію...

— Любий друже, ми вже дійшли висновку, що в листі, який Ґарсія одержав під час обіду, йшлося про якусь зустріч. Далі, якщо таке тлумачення правдиве, для того, щоб потрапити на місце цієї зустрічі, треба зійти нагору головними сходами й знайти сьомі двері праворуч у першому коридорі; отже, зрозуміло, що цей будинок — досить великий. Так само зрозуміло, що стоїть він не далі, ніж за милю чи дві од Оксшота, бо Ґарсія вирушив туди пішки й сподівався, як я гадаю, повернутися до

"Бузкової хижі", поки ще не минув час його алібі, тобто до першої години ночі. Розміркувавши, що великих садиб в околицях Оксшота не так уже й багато, я обрав найпростіший спосіб і замовив їхній перелік в агентстві, згаданому Скоттом Еклсом. Ось вони всі, в цій телеграмі, і другий кінець нашої заплутаної нитки має пролягти десь поміж ними.

Було вже близько шостої години, коли ми в товаристві інспектора Бейнса дісталися Ешера — чудового села в Сурреї.

Ми з Холмсом прихопили з собою все, що треба для ночівлі, і найняли затишне помешкання в заїзді "Бугай". Нарешті разом з нашим детективом ми вирушили до "Бузкової хижі". Березневий вечір був холодний і темний; дошкульний вітер і дрібний дощ шмагали нам в обличчя, й від того ще похмурішим здавалося пустище, через яке пролягла наша дорога, й ще сумнішою — мета, до якої вона вела нас.

2. Тигр із Сан-Педро

Пройшовши зо дві милі цією холодною, сумною місциною, ми опинилися біля великих дерев’яних воріт, від яких вела вглиб похмура каштанова алея. Звивиста затінена дорога підвела нас до низького тьмяного будинку, що чорнів як смола просто олив’яно-сірого неба. У вікні ліворуч від дверей ледве мерехтів вогник.

— Тут чергує констебль, — пояснив Бейнс. — Постукаю у вікно.

Він швидко перетнув травник і стиха постукав пальцем у шибку. Крізь запітніле скло я побачив людину, що підхопилася з крісла біля каміна, й почув з кімнати крик. Через півхвилини двері відчинив блідий полісмен; він важко дихав, свічка хиталася в його тремтячій руці.

— Що сталося, Волтерсе? — різко спитав Бейнс.

Чоловік витер хустинкою чоло й полегшено зітхнув.

— Як добре, сер, що ви прийшли! Вечір такий довгий, а нерви мої вже не ті, що були колись.

— Нерви, Волтерсе? Я й не думав, що у вас є нерви.

— Еге ж, сер, адже будинок порожній, безлюдний, а тут іще й ота дивина на кухні. А коли ви постукали у вікно, то я й подумав, що це знову він…

— Хто — він?

— Чорт, сер, не інакше. Стояв отут під вікном.

— Хто й коли стояв під вікном?

— Години зо дві тому. Тільки-но звечоріло. Я сидів собі в кріслі й читав. Не знаю вже, чого мені закортіло глянути у вікно, але крізь нижню шибку я побачив пику, що витріщилась на мене! Боже, що то була за пика, сер! Мабуть, ночами тепер мені ввижатиметься.

— Ну-ну, Волтерсе! Хіба ж личить так говорити констеблеві?

— Знаю, сер, знаю... Але це просто приголомшило мене, сер! Нащо це приховувати від вас? Та пика не була ні чорна, сер, ні біла, ні будь-якого іншого відомого мені кольору, а якась глиняста, як-от глину змішати з молоком. І широченна нівроку, вдвічі ширша за ваше обличчя. А дивилася як — очиська здоровенні, вибалушені, зуби білі, вишкірені, мов у голодної звірюки! Ото й кажу вам, сер, що я й пальцем не міг поворухнути, ані рота розкрити, поки те страховисько не кинулось геть. Я побіг за ним через кущі, але, дякувати Богові, там уже нікого не було.

— Якби я не знав, що ви добрий констебль, Волтерсе, я б вам за таке вліпив догану. Хай там сам чорт буде — хіба личить полісмену дякувати

Богові за те, що того чорта не вдалося спіймати? Сподіваюся, що не все це примарилось вам через ваші нерви?

— Це, врешті, досить легко перевірити, — мовив Холмс, засвітивши кишеньковий ліхтарик. — Так, — доповів він, швидко оглядаючи моріжок, — черевики, здається, дванадцятого розміру. Якщо й зріст у нього такий самий, то це мав бути справжній велетень.

— Куди ж він подівся?

— Напевно, продерся через кущі й вибіг на дорогу.

— Добре, — похмуро й замислено мовив інспектор, — хто б то не був і чого б він не хотів, він утік, а в нас важливіші справи. Зараз, містере Холмсе, я з вашого дозволу покажу вам будинок.

У спальнях і вітальнях навіть найпильніший обшук не виявив нічого. Напевно, пожильці не привезли з собою ніяких речей, бо майже все, аж до найменших дрібниць, було позичене у власника будинку. Знайшлося багато одягу з мітками "Маркс і компанія, Аппер-Голборн". Телеграфний запит туди вже було надіслано, але виявилось, що Маркс теж нічого не знає про свого клієнта, хіба те, що він добре платить. Серед власного майна господаря була всяка всячина: люльки, кілька книжок — дві з них іспанською мовою, старовинний револьвер і гітара.

— Нічого цікавого, — сказав Бейнс, прокрадаючись зі свічкою з кімнати до кімнати. — А тепер, містере Холмсе, пропоную вашій увазі кухню.

Це була темна, з високою стелею кімната в задній частині будинку, з сінником у кутку, що слугував, напевно, постіллю кухареві. Стіл було захаращено недоїдками й брудними тарілками, — мабуть, залишками вчорашнього обіду.

— Погляньте-но сюди, — мовив Бейнс. — Що це таке, по-вашому?

Він підніс свічку до якоїсь чудернацької речі, яка стояла біля стінки кухонної шафи. Ця річ була така зморщена, скручена й вицвіла, що було важко сказати відразу, що це таке. Помітно було лише те, що вона чорна, блискуча й нагадує маленького чоловічка. Спочатку мені здалося, що це мумія немовляти-негра, а потім — що це скорчена стара мавпа. Дві низки білих черепашок оперізували її посередині.

— Цікаво, дуже цікаво, справді! — мовив Холмс, розглядаючи цю дивину. — Щось іще?

Бейнс мовчки підвів нас до раковини й посвітив. Там було розкидано шматки тулуба, ніг та крил якогось великого білого птаха, по-дикунськи розтерзаного й обскубаного. Холмс показав на відірвану голову з гребінцем.

— Білий півень, — сказав він. — Цікаво! Справді дивовижна історія.

Але найжахливішу річ містер Бейнс приберіг наостанок. З-під раковини він витяг цинкове відро, повне крові. Тоді взяв зі столу й показав нам велику таріль зі шматочками обгорілих кісток.

— Тут убивали й палили. Це все ми повигрібали з вогню. Вранці тут був лікар. Казав, що кістки — не людські.

Холмс усміхався, потираючи руки:

— Мушу привітати вас, інспекторе: вам дістався цікавий і повчальний випадок. Гадаю, що не ображу вас, коли скажу, що ваші здібності здаються мені вищими за ваші можливості.

Маленькі очиці інспектора Бейнса засяяли від задоволення:

— Ваша правда, містере Холмсе. Ми гниємо в цій провінції. Такий випадок — рідкісне щастя для мене, і я сподіваюся, що не втрачу його. То що ви думаєте про ці кістки?

— Схожі на ягнячі або козячі.

— А про білого півня?

— Щось химерне, містере Бейнсе, вельми химерне. Можу навіть сказати — унікальне.

— Так, сер, тут мешкали, напевно, досить-таки дивовижні люди з не менш дивовижними звичками. Один з них загинув. Може, це слуги підстерегли та вбили його? Якщо це вони, то ми впіймаємо їх, — нині ведеться нагляд за всіма портами. Та моя думка інша. Так, сер, цілковито інша.

— Ви вже маєте свою теорію?

— Так, і сам перевірю її, містере Холмсе. Тут ідеться про мою честь. Ваше ім’я вже відоме всім, а я своє тільки-но починаю утверджувати. Я був би радий сказати потім, що розгадав цю загадку без вашої допомоги.

Холмс доброзичливо усміхнувся.

— Гаразд, гаразд, інспекторе, — мовив він, — ідіть собі своєю дорогою, а я піду своєю. Мої факти завжди будуть до ваших послуг, якщо вам це потрібно. Що ж, гадаю, я побачив у цьому будинку все, що хотів, і решту свого часу можу віддати кориснішим справам десь в іншому місці. Успіхів вам і на все добре!

За багатьма тонкими ознаками, яких ніхто, крім мене, й не помітив би, я побачив, що Холмс натрапив на гарячий слід. Спокійний, як завжди, для випадкового глядача, своїми просвітленими очима і жвавими рухами

він виявляв якусь ледве стримувану пристрасть, напруженість, яка переконувала в тому, що гра почалася. Він, за звичкою, нічого не казав мені, а я, за своєю, нічого й не питав. Мені вистачало й того, що я просто беру участь у цій грі й чим можу допомагаю йому, не перериваючи плину його думок зайвими питаннями. В належний час він сам мав звернутися з цим до мене.

Отже, я чекав, але, на моє розчарування, чекав даремно. День минав за днем, а мій друг так і не просунувся вперед. Якось уранці він поїхав до міста, і з випадкового натяку я зрозумів, що він відвідав Британський музей. Якщо не брати до уваги цієї поїздки, він провів усі ці дні у тривалих самотних прогулянкахи або за розмовами з сільськими кумасями, з якими заприятелював останнім часом.

— Гадаю, Ватсоне, тиждень на селі пішов би вам на користь, — зауважив якось він. — Яка радість побачити перші зелені пагони на живоплоті й сережки на ліщині! З лопатою, бляшаною коробкою та довідником з ботаніки тут можна чудово й не без користі відпочити. — Він і сам мандрував околицями з усім цим знаряддям, але врожай рослин, з яким він щодня повертався, був небагатий.

Під час цих наших мандрівок ми зустрічали інспектора Бейнса. Його округле, рум’яне обличчя широко всміхалося, а маленькі очиці поблискували, коли він вітався з моїм другом. Інспектор мало розповідав про свої справи, але навіть із цього нам було зрозуміло, що він цілком задоволений тим, як вони у нього йдуть. Все ж таки мушу зізнатися, що був неабияк здивований, коли днів через п’ять після злочину розгорнув ранкову газету й побачив величезні заголовки:

ОКСШОТСЬКУ ТАЄМНИЦЮ РОЗКРИТО!

АРЕШТ ПІДОЗРЮВАНОГО ВБИВЦІ

Холмс аж підскочив у своєму кріслі, наче вжалений, коли я прочитав ці заголовки.

— Отакої! — вигукнув він. — То виходить, що Бейнс упіймав його?!

— Виходить, що так, — мовив я, читаючи наступне повідомлення:

"Велике хвилювання в Ешері та його околицях викликала вчорашня звістка про арешт у зв’язку з оксшотською трагедією. Нагадаємо, що труп містера Ґарсії з садиби "Бузкова хижа" було знайдено на Оксшотському пустищі зі слідами насильницької смерті; тієї самої ночі його лакей та кухар утекли, що наводило на думку про їхню участь у злочині. Існує ймовірне, хоч і не доведене припущення, що небіжчик зберігав у домі цінні речі, викрадення яких і стало мотивом злочину. Інспектор Бейнс, якому було доручено вести цю справу, доклав усіх зусиль, щоб виявити місце, де переховуються втікачі, й небезпідставно вважав, що вони не могли виїхати кудись далеко, а відсиджуються в заздалегідь підготовленій криївці. Але з самого початку безперечним видавалося те, що втікачів усе ж таки розшукають, оскільки кухар, за свідченнями двох чи трьох розносщиків, які випадково бачили його у вікно, має надзвичайно прикметну зовнішність — це потворний велетень-мулат із глинястим обличчям негроїдного типу. Цього чоловіка бачили вже після скоєння злочину: констебль Волтерс помітив його й спробував наздогнати, коли той увечері того самого дня мав нахабство знову навідатись до "Бузкової хижі". Зміркувавши, що такі відвідини мали якусь певну мету й, цілком імовірно, можуть повторитися, інспектор Бейнс залишив будинок порожнім, але розставив у кущах засідку. Мулат потрапив до цієї пастки, і його схопили вчора вночі після боротьби, в якій цей дикун жорстоко куснув констебля Давнінґа. Після допиту в мирового судді затриманого буде передано поліції, й нам залишається сподіватись на швидке розкриття цієї таємниці".

— Нам треба негайно побачити Бейнса! — вигукнув Холмс, беручи капелюх. — Можливо, ми ще застанемо його, поки він не пішов з дому.

Ми хутко пробігли сільською вулицею й побачили інспектора, як і сподівалися, коли він саме виходив з дому.

— Бачили, містере Холмсе? — спитав він, подавши нам газету.

— Так, Бейнсе, бачив. Не ображайтесь на мене, будь ласка, але я хотів би по-дружньому застерегти вас.

— Застерегти, містере Холмсе?

— Я й сам уважно вивчав цю справу, і не певен, що ви простуєте належним шляхом. Мені не хочеться, щоб ви зайшли надто далеко, перш ніж переконаєтесь у тому самі.

— Ви вельми люб’язні, містере Холмсе.

— Слово честі, задля вашого ж добра.

Мені здалося, ніби містер Бейнс підморгнув своїм маленьким очком:

— Ми домовились іти кожен своїм шляхом, сер. Так я й чиню.

— От і гаразд, — мовив Холмс, — тільки не нарікайте на мене потім.

— Чого б це, сер? Адже я бачу, що ви бажаєте мені добра. Але кожен з нас має свій шлях, містере Холмсе. Ви йдете своїм, а я, можливо, своїм.

— То не будемо більше про це говорити.

— Я завжди радий поділитися з вами свіжою новиною. Той чолов’яга — справжнісінький дикун, дужий, як ломовик, і лютий, як чорт. Трохи пальця Давнінґові не відкусив, поки ми впоралися з ним. По-англійському ледве слово може сказати, мугикає щось — і більше нічого.

— То у вас, виходить, є докази, що саме він убив свого хазяїна?

— Я цього не сказав, містере Холмсе. Не сказав. Кожен з нас іде своїм шляхом. Ви прямуєте вашим, я — своїм. Хіба не так ми домовилися?

Коли ми разом пішли від інспектора, Холмс знизав плечима.

— Ніяк не зрозумію цього чоловіка. Сам собі торує шлях до безодні. Що ж, спробуймо, як він каже, простувати своїм шляхом і погляньмо, що з того вийде. Але все-таки в цьому інспекторі Бейнсі є щось, чого я не можу збагнути...

— Сідайте-но в крісло, Ватсоне, — мовив Шерлок Холмс, коли ми повернулися до нашого помешкання в "Бугаї". — Я хочу, щоб ви краще усвідомили наше становище, бо сьогодні ввечері, можливо, знадобиться ваша допомога. Дозвольте, я розповім вам, як розвивалася ця справа, як я зміг простежити її перебіг. У найголовніших рисах вона видається дуже простою, але водночас виникають несподівані труднощі з арештом винних. Тут є ще прогалини, які нам належить заповнити.

Повернімося до листа, якого передали Ґарсії того вечора, коли він загинув. Бейнсову думку про те, що тут винні слуги Ґарсії, ми можемо відкинути. Адже він сам намагався заманити до себе Скотта Еклса, і робилося це лише задля алібі. Отже, то був задум самого Ґарсії — і задум, напевно, злочинний, призначений саме на ту ніч, коли його спіткала смерть. Я кажу "злочинний", бо тільки людина, що замислює злочин, так піклується про своє алібі. Хто ж тоді найімовірніше позбавив його життя? Звичайно, та особа, проти якої цей злочинний задум було спрямовано. Як бачите, ми досі стоїмо на міцному ґрунті.

Тепер ми з’ясували причину того, чому челядь Ґарсії так швидко зникла. Всі вони були змовниками в тому заплутаному злочині. Якби він стався ще до того, як Ґарсія повернувся, то будь-яка підозра відпала б завдяки свідченням англійця, і все минулося б безкарно. Але замах був

небезпечний, і якби Ґарсія не повернувся в призначений час, це означало б, що він сам загинув. Через те вони домовилися, що в такому разі двоє його підлеглих мають сховатись у якомусь заздалегідь облаштованому місці, щоб надалі повторити цей замах. Усі факти дістають цілковите пояснення, хіба не так?

Увесь заплутаний клубок миттю розплутався перед моїми очима. Я дивувався, як і завжди, чому не помітив цього раніше.

— Але навіщо ж тоді один зі слуг повернувся?

— Уявімо собі, що під час втечі він забув прихопити з собою якусь річ — таку дорогу для нього, що без неї він ніяк не міг обходитись. Як іще можна пояснити його повернення?

— Гаразд, і що ж далі?

— Далі — лист, який Ґарсія одержав під час обіду. Він вказує на іншого змовника. Але де ж цей інший кінець нитки? Я вже вам пояснював, що шукати його треба в якомусь великому будинку, а таких будинків тут небагато. Перші свої дні в селі я присвятив мандрівкам і завдяки своїм ботанічним дослідам встиг ознайомитись з усіма великими садибами та родинними історіями їхніх мешканців. Одна й тільки одна садиба привернула мою увагу. Це старовинний замок доби Якова Першого — "Високий шпиль", що стоїть за милю від того кінця Оксшота і менш ніж за півмилі від місця трагедії. Всі інші садиби належать буденним, поважним особам, що живуть без усякої романтики. А містер Гендерсон з "Високого шпиля" в усіх розповідях виступав химерною людиною, з якою можуть траплятись не менш химерні речі. Через те я й зосередив свою увагу на ньому та його челяді.

Дивні це люди, Ватсоне, і найдивовижніший серед них — він сам. Мені пощастило зустрітися з ним під досить поважним приводом, але, здається, я побачив у його чорних, глибоко запалих, неспокійних очах те,

що він чудово розумів справжню мету мого візиту. Це п’ятдесятирічний чоловік, міцний, жвавий, зі сталевим волоссям, густими й кошлатими чорними бровами, оленячою ходою і королівською поставою, жорстокий, владний, — душа з розпеченого заліза під пергаментним обличчям. Він або іноземець, або довго жив у тропіках, бо весь жовтий, висхлий і тонкий, мов нагай. А його друг і секретар містер Лукас, — поза всяким сумнівом, іноземець, шоколадно-смаглявий, підступний, улесливий, наче кіт, із отруйною люб’язністю в голосі. Отже, Ватсоне, ви бачите, що перед нами з’явилися вже дві компанії іноземців: одна — в "Бузковій хижі", друга — у "Високому шпилі", і наші проміжки починають заповнюватись.

Ці двоє, давні й вірні друзі, складають кістяк цього дому; але є там іще одна особа, можливо, ще цікавіша для нас. Гендерсон має двох дітей — дочок одинадцяти й тринадцяти років. Їхня гувернантка міс Бернет — англійка років сорока. Ще там є один відданий лакей. Ця невеличка компанія живе, мов єдина родина: іноді вони подорожують разом, а Гендерсон — відомий мандрівник, увесь час у дорозі. Лише кілька тижнів тому він повернувся до "Високого шпиля" після року мандрів. Можу також додати, що він надзвичайно багатий і легко задовольняє будь-яку свою забаганку. В домі його повно всіляких ключників, лакеїв, покоївок та інших звичних для великої сільської садиби в Англії слуг — ненажер та лінюхів.

Про все це я довідався частково з сільських пліток, частково зі своїх власних спостережень. Немає кращого знаряддя для цієї мети, ніж звільнені слуги з їхніми кривдами. Мені пощастило відшукати одного такого. Я кажу "пощастило", але я не зустрів би його, якби не шукав зумисне. Як зауважив Бейнс, у кожного з нас свої шляхи... На моєму шляху трапився мені Джон Ворнер, колишній садівник із "Високого шпиля", вигнаний через хвилинну примху його владного хазяїна. Зі свого боку він має друзів серед слуг, що живуть у домі, всі до одного тремтять перед своїм хазяїном і ненавидять його. Так я знайшов ключ від таємниць тієї садиби.

Дивні це люди, Ватсоне! Не скажу, що я вже зрозумів там усе, але люди, в усякому разі, дуже дивні. Будинок має два крила, і слуги мешкають в одному з них, а родина хазяїна — в іншому. Між ними немає жодної спільної ланки, крім Гендерсонового лакея, який прислуговує родині за столом. Усе подається до якихось дверей, що з’єднують обидва крила. Гувернантка з дітьми майже не виходить нікуди, окрім садка. Гендерсон ніколи не залишає будинок сам — темношкірий секретар усюди ходить за ним, як тінь. Між слугами побутують балачки, що їхній господар страшенно чогось боїться. "Душу чортові продав за великі гроші, — каже Ворнер, — от і боїться, щоб кредитор по своє не завітав". Ніхто й гадки не має, звідки вони взялись і хто вони такі. Обидва надзвичайно жорстокі. Двічі Гендерсон відшмагав служника нагаєм, і лише тугий гаманець визволив його з-під суду.

Тепер, Ватсоне, обміркуймо наше становище, додавши до всього ці нові факти. Цілковито можна прийняти те, що лист надіслав хтось із мешканців цього химерного будинку й запросив Ґарсію вчинити якийсь замах, задуманий раніше. Хто написав лист? Хтось із мешканців цієї фортеці, й до того ж — жінка. Хто ж це тоді, як не міс Бернет — гувернантка? Всі наші міркування наводять на думку про неї. В усякому разі, можна зробити таке припущення й подивитися, до чого воно приведе. Додам лише, що вік та вдача міс Бернет свідчать, що моя попередня думка про любовний зміст нашої пригоди, безперечно, хибна.

Якщо лист написала вона, то ця жінка — друг і спільник Ґарсії. Як вона мала поводитися, почувши про його смерть? Якщо він знайшов свій кінець, коли сам чинив беззаконну справу, то вона мала держати язика на припоні. Але в серці своєму, звичайно ж, затаїла б злобу й ненависть до тих, хто його вбив, і стала б допомагати помститись за нього, чим лише могла. То, може, нам слід було б побачитися з нею й заручитися її допомогою? Така була моя перша думка. Аж тут переді мною постав один лиховісний факт. Після тієї ночі, коли було скоєно вбивство, міс Бернет не бачило жодне людське око. Саме того вечора вона зникла. Чи жива вона? Чи її спіткала смерть тієї самої ночі, разом із другом, якого

вона кликала? Чи, може, її тримають під замком? Ось запитання, на яке нам слід знайти відповідь.

Ви повинні оцінити всі труднощі нашого становища, Ватсоне. Ми не маємо нічого, на що могли б міцно опертися. Вся наша схема виглядатиме вкрай химерно, якщо ми з’явимося з нею в суді. Те, що жінка зникла, не важитиме нічого, бо в цьому незвичайному будинку будь-хто може щезнути на кілька тижнів. Проте саме відтоді на її життя, здається мені, чатує небезпека. Все, що я можу, — це спостерігати за будинком і залишити свого агента, Ворнера, на варті біля воріт. Але ж ми не можемо полишити всю цю справу, як вона є. Якщо закон тут безсилий, доведеться ризикувати нам самим.

— Що ви пропонуєте?

— Я знаю, де її кімната. Туди можна потрапити з даху флігеля. Моя порада така: сьогодні ввечері вирушимо туди й погляньмо, чи не пощастить нам проникнути в самісіньке серце нашої таємниці.

Мушу визнати, що виглядала така порада не дуже переконливо. Старий будинок, просякнутий духом убивства, його дивні й лиховісні мешканці, таємнича небезпека, що чекає на кожного, до того ж те, що нас самих можуть запідозрити як злочинців, — усе це охолоджувало мій запал. Проте у виважених Холмсових міркуваннях було щось таке, що не дозволяло ухилитись від задуманої ним справи. Адже зрозуміло, що саме так і тільки так можна знайти розгадку таємниці. Я стиснув Холмсову руку — жереб було кинуто.

Але нашому розшуку не судилося скінчитись такою пригодою. Було вже близько п’ятої години по обіді й березневий вечір уже кинув на землю свої тіні, коли до нашої кімнати вбіг схвильований селянин:

— Вони втекли, містере Холмсе. Виїхали останнім потягом. Леді пощастило вирватись, я привіз її сюди в кебі.

— Чудово, Ворнере! — скочивши на ноги, вигукнув Холмс. — Ватсоне, наші прогалини швидко заповнюються.

У кебі була жінка, майже непритомна від нервового струсу. На її виснаженому обличчі з горбкуватим носом відбилися сліди якогось недавнього горя. Її голова безсило схилилась на груди, але, коли вона підвела її й немічно поглянула на нас, я побачив сірі очі з темними зіницями. Її було приспано опієм.

— Я чатував біля воріт, як ви й наказали мені, містере Холмсе, — мовив наш помічник, звільнений садівник. — Тільки-но карета виїхала, я посунув за нею до станції. Леді поводилася, наче сновида, але тільки-но її почали садовити до потяга — опам’яталася й хотіла вирватись. Та вони взялися силоміць затягати її до вагона. Вона знову стала пручатись. Тоді я підхопив їй, посадив у кеб — і ось ми тут. Їй-бо, ніколи не забуду його обличчя у вагонному віконці! Недовго б мені жити на цім світі, якби була його воля, цього жовтопикого, чорноокого, вишкіреного чортяки!

Ми перенесли жінку нагору, поклали на канапу, і дві чашки міцної кави швидко перемогли отруту й повернули її до тями. Холмс викликав Бейнса і швидко пояснив, у чому річ.

— Ви надали саме ті свідчення, яких мені бракувало, сер, — із запалом мовив інспектор, потискуючи моєму другові руку. — Адже я від самого початку прямував спільним з вами шляхом.

— Як! То ви підозрювали Гендерсона?

— Авжеж, коли ви, містере Холмсе, переховувались у кущах біля "Високого шпиля", я сидів там у садку на дереві й дивився на вас згори. Ішлося лише про те, хто першим роздобуде докази.

— То навіщо ж ви заарештували мулата?

Бейнс усміхнувся.

— Я був певен, що Гендерсон, як він себе зве, зрозуміє, що його підозрюють, отже, буде насторожі й не поворухнеться доти, доки небезпека не обмине його. Тож я й заарештував іншу людину — хай собі гадає, що він нас не цікавить. Я знав, що він, напевно, спробує втекти й надасть нам змогу підібратись до міс Бернет.

Холмс поклав свою руку на плече інспекторові.

— Ви далеко підете в своєму фаху. У вас є чуття та інтуїція, — мовив він.

Бейнсове обличчя спалахнуло від задоволення:

— Зі мною був агент у цивільному, що чергував на станції цілий тиждень. Куди б хто з "Високого шпиля" не поїхав, він мав це простежити. Але коли міс Бернет пощастило вирватись, він розгубився. На щастя, ваш помічник підхопив її і все скінчилося добре. Зрозуміло, що без її свідчень ми не можемо заарештувати їх, тож чим швидше ми її допитаємо, тим буде краще.

— За хвилину вона прийде до тями, — мовив Холмс, поглянувши на гувернантку. — Але скажіть мені, Бейнсе, хто такий цей Гендерсон?

— Гендерсон, — відповів інспектор, — це дон Мурільйо, прозваний колись Тигром із Сан-Педро[43].

Тигр із Сан-Педро! Вся історія цієї людини блискавкою промайнула в моїй пам’яті. Він мав славу найбезчеснішого, найкровожерливішого тирана з усіх, хто коли-небудь правив країною, що претендувала на звання освіченої держави. Сильний, сміливий, енергійний, він примушував заляканий люд коритися його мерзотним звичкам цілих десять чи дванадцять років. Ім’я його навіювало жах на всю Центральну Америку.

Врешті проти нього здійнялося загальне повстання. Але він був такий же хитрий, як і жорстокий, і після першої ж чутки про майбутнє заворушення таємно вивіз свої скарби на пароплаві, яким керували віддані йому люди. Палац, до якого наступного дня увірвалися повстанці, виявився порожнім. Диктатор, двоє його дітей, секретар і їхнє майно — все зникло. З тієї хвилини він щез невідомо куди, й лише чутки про те, що він переховується десь під чужим ім’ям, вряди-годи спливали в європейських газетах.

— Так, сер, це дон Мурільйо, Тигр із Сан-Педро, — мовив Бейнс. — Загляньте в довідник і ви побачите, що кольори прапора Сан-Педро — зелений і білий, ті самі, що в листі, містере Холмсе. Він звав себе Гендерсоном, але я простежив його шлях через Париж, Рим, Мадрид — аж до Барселони, де його пароплав пристав вісімдесят шостого року. Увесь цей час за ним стежили месники, але знайти його їм пощастило тільки тепер.

— Вони розшукали його рік тому, — сказала міс Бернет, що вже сиділа й напружено стежила за розмовою. — Один замах на його життя вже був, але його неначе злий дух береже. От і зараз — шляхетний лицар Ґарсія загинув, а це чудовисько лишилося живим і здоровим. Але прийде хтось інший, а за ним — іще й іще, доки правосуддя відбудеться. Це свята правда, як і те, що завтра зійде сонце. — Вона стисла в кулаки свої тонкі руки, і її зморене обличчя зблідло від ненависті.

— Але як вас втягли в цю справу, міс Бернет? — спитав Холмс. — Як поважна англійська леді може пристати до змови вбивць?

— Я пристала до змови, бо іншого шляху до здійснення правосуддя не було. Що англійському законові до кривавих рік, пролитих кілька років тому в Сан-Педро, чи до цілого корабля скарбів, награбованих цим тираном? Для вас це все одно, що злочин, скоєний на чужій планеті. Але ми знаємо все. Знаємо правду ціною горя й страждань. Для нас немає диявола в пеклі, страшнішого за Хуана Мурільйо, й не буде спокою в нашому житті, доки його жертви благають нас про помсту.

— Немає жодного сумніву, — мовив Холмс, — що він саме такий, як ви кажете; я чув про його жорстокість. Але як він скривдив вас?

— Я розповім вам усе. Цей негідник узяв собі за звичку знищувати під тим чи іншим приводом кожного, хто міг би з часом стати для нього небезпечним суперником. Мій чоловік Віктор Дурандо, — так, моє справжнє прізвище сеньйора Дурандо, — був послом Сан-Педро в Лондоні. Там ми зустрілися й повінчалися. Шляхетнішої за нього людини не було в цілому світі. На моє лихо, Мурільйо, почувши про чесноти мого чоловіка, під першим-ліпшим приводом відкликав його додому й засудив до розстрілу. Передчуваючи свою долю, чоловік відмовився взяти мене з собою. Майно його було конфісковано, і я залишилася в злиднях і з розбитим серцем.

Нарешті тирана все-таки було повалено. Він утік саме так, як ви щойно розповіли. Але багато тих людей, чиє життя він понівечив, чиї рідні та друзі прийняли тортури й смерть із його рук, не могли полишити все так, як є. Вони об’єдналися в спілку, яка не розпадеться доти, доки не буде доведено справу до кінця. Тільки-но ми впізнали в цьому Гендерсоні скинутого тирана, як мені доручили проникнути до його дому й повідомляти інших про його переїзди. Мені поталанило це зробити, найнявшись до його родини гувернанткою. Він і не знав, що жінка, яка сидить віч-на-віч з ним під час обіду, — та самісінька, чоловіка якої він без усякої провини, через годину після його повернення додому, послав на той світ. Я всміхалася йому, чесно вчила його дітей і чекала на свій час. Один замах уже відбувся в Парижі й не вдався. Ми гарячково роз’їжджали Європою туди-сюди, щоб сховатися від гонитви, і врешті повернулися до цього будинку, який він найняв ще під час першої подорожі до Англії.

Однак тут на нього так само чекали месники. Знаючи про те, що він повернеться сюди, Ґарсія, який був сином одного з найвищих урядовців Сан-Педро, чатував на нього разом із двома товаришами — ті мали невисокі звання, проте всі троє горіли спільним бажанням помститися. Серед білого дня він не міг би вчинити нічого, бо Мурільйо був насторожі

й ніколи не виходив з дому без свого посіпаки Лукаса, або Лопеса, як він звався за часів своєї колишньої величі. Ночами, однак, він спав сам, і месник міг би підкрастися до нього. Заздалегідь призначеного вечора я мала надіслати своєму другові лист із останніми настановами, бо Мурільйо з обережності щоразу міняв спальні. Я мала простежити, чи відчинено двері, й подати сигнал — зелене чи біле світло у вікні, — про те, що все гаразд, або про те, що з замахом слід зачекати.

Але все сталося не так, як треба. Мене чомусь запідозрив Лопес, секретар. Він підкрався ззаду й накинувся на мене, тільки-но я закінчила писати лист, а потім вони з господарем затягли мене до моєї кімнати і влаштували суд наді мною, як над викритою зрадницею. Були б закололи мене ножами, якби знали, як їм приховати це вбивство. Нарешті після довгої суперечки дійшли згоди, що вбити мене — занадто небезпечно, але вирішили назавжди покінчити з Ґарсією. Вони заткнули мені рота, і Мурільйо викручував мені руку, поки я не дала їм його адреси. Я краще дала б собі відірвати руку, якби знала, що загрожує Ґарсії. Лопес написав адресу на моєму листі, запечатав його своєю запонкою і відіслав зі слугою Хосе. Як вони вбили його, я не знаю, — ясно лише, що вчинив це Мурільйо, бо Лопес залишився стерегти мене. Гадаю, що він сховався в кущах, через які пролягає стежка, і вдарив Ґарсію, коли той ішов повз нього. Спершу вони хотіли впустити Ґарсію до будинку й там убити, як спійманого на місці грабіжника, але потім передумали: адже коли вони заплутаються в цій справі й постануть перед допитом, то їхні справжні імена одразу розкриються, а далі й чекай нових замахів. А зі смертю Ґарсії гонитва може припинитися й зовсім, бо така розправа відверне інших месників від їхнього задуму...

Тепер вони могли б заспокоїтись — коли б не те, що я вже знала про їхній злочин. Немає сумніву, що моє життя тоді висіло на волосинці. Мене зачинили в кімнаті, залякували найлютішими погрозами, жорстоко мучили, щоб зламати мій дух, — погляньте на цю рану на плечі, на синці на обох руках, — а коли я спробувала закричати у вікно, мені заткнули рота. П’ять днів тривало моє ув’язнення; харчів мені давали обмаль, аби тільки душа не покинула тіла. Сьогодні вранці, щоправда, мені принесли

добрий сніданок, але щойно я поїла, як одразу запідозрила, що туди щось підсипали. Крізь дрімоту я відчувала, що мене чи то вели, чи то волочили до карети, а потім так само — до потяга. Лише в ту мить, коли потяг мав уже рушити, я раптом зрозуміла, що моя воля — в моїх власних руках. Я вистрибнула з вагона — мене спробували затягти назад, і якби не та добра душа, що допомогла мені й посадила в кеб, я ніколи не втекла б від них. Але тепер, дякувати Богові, їм уже не дістати мене.

Всі ми уважно слухали цю дивовижну розповідь. Першим, хто порушив мовчанку, був Холмс.

— Наші труднощі не скінчилися, — зауважив він, хитнувши головою. — Робота поліції завершилась, починається робота суддів.

— Саме так, — мовив я. — Досвідчений адвокат зуміє подати це як вимушений захист. Хай за ними буде сотня злочинів, але судитимуть їх за цей один.

— Та що ви, — жваво відгукнувся Бейнс, — я кращої думки про наші закони. Вимушений захист — то одне, а умисний напад на людину з метою вбивства — цілком інше, хоч би яку небезпеку вона собою являла. Ні-ні, ми ні в чому не будемо винні, якщо побачимо мешканців "Високого шпиля" на найближчій сесії суду в Гілдфорді.

* * *

Історія, проте, свідчить, що перш ніж Тигр із Сан-Педро дістав по заслузі, минуло ще трохи часу. Підступний і хитрий, він разом зі своїм товаришем збив погоню зі сліду, зайшовши до якогось будинку з багатьма помешканнями на Едмонтон-стрит і вибігши через чорний хід на площу Керзон. Відтоді в Англії їх ніхто не бачив. А через півроку в Мадриді, в готелі "Ескуріял", у власному помешканні було знайдено вбитими якогось маркіза Монтальву та сеньйора Руллі, його секретаря. Злочин приписали нігілістам, але розшукати вбивць так і не вдалося. На

Бейкер-стрит нас відвідав інспектор Бейнс з описом прикмет убитих — смаглявого обличчя секретаря, глибоких чорних очей та кошлатих брів його хазяїна. Ми не мали жодного сумніву, що правосуддя, хоч і запізніле, нарешті відбулося.

— Заплутана справа, любий мій Ватсоне, — мовив Холмс, докурюючи свою вечірню люльку. — Навряд чи ви зможете подати її в тому стислому викладі, який вам так до душі. Ця справа обіймає дві частини світу, охоплює дві спілки таємничих осіб, і до того ж заплутується ще й завдяки нашому шановному приятелеві Скоттові Еклсу. Адже пригода, яка сталася з ним, засвідчує, що небіжчик Ґарсія мав надзвичайно винахідливий розум і чудове почуття самозбереження. Ми з нашим помічником-інспектором поклались на свої можливості, але заплутались у їхніх нетрях. Однак найголовніше те, що ми вибралися з нетрів вузькою й звивистою стежкою. Чи є тут щось іще, незрозуміле для вас?

— Навіщо ж повертався кухар-мулат?

— Гадаю, через оту дивовижну річ, яка залишилася на кухні. Чоловік цей — справжнісінький дикун із глухих нетрів Сан-Педро, й то був його фетиш. Коли вони з товаришем сховалися в заздалегідь облаштованій криївці, — там, безперечно, вже сидів хтось із їхніх спільників, — товариш умовив його залишити таку прикметну річ на місці. Але мулатове серце не могло розлучитися з нею, тож наступного дня він повернувся, поглянув у вікно — й побачив там полісмена Волтерса. Він чекав ще три дні, і врешті його віра — чи забобонність — змусила зробити ще одну спробу. Інспектор Бейнс, хоч і вдавав, що його нітрохи не обходить ця пригода, завбачливо поставив пастку, до якої наш дикун і потрапив. Щось іще, Ватсоне?

— Роздертий птах, відро з кров’ю, обсмалені кістки — всі таємниці тієї відьомської кухні!

Холмс усміхнувся, розкриваючи свій записник:

— Я просидів цілий ранок у Британському музеї, студіюючи книжки з цього та інших питань. Ось уривок із праці Еккермана "Шаманство та вірування негрів":

"Правдивий язичник ніколи не розпочне якоїсь важливої справи, не принісши жертви, щоб змилостивити своїх нечистих богів. В особливих випадках ці обряди набувають вигляду людського жертвоприношення, супроводжуваного людожерством. Найчастіше приносять у жертву білого півня, якого роздирають на шматки, або чорного козла, якому перерізають горлянку й спалюють тіло".

Отже, як бачите, наш друг-дикун — по-справжньому правовірний у своїх обрядах. Ось вам гротеск, Ватсоне, — додав Холмс, нишком ховаючи свій записник, — але, як я вже мав нагоду зауважити, від гротескного до моторошного — лише один крок.